

איסור חרישה בשביעית

תקציר השיעור

האם גם מלאכת החרישה אסורה מן התורה?

מלאכת החרישה לא הוזכרה בפרשת בהר בין ארבע המלאכות האסורות בשמיטה, אך הוזכרה בספר שמות: "בחריש ובקציר תשבות". נחלקו התנאים אם פסוק זה עוסק באיסורי מלאכה בשבת או באיסורי מלאכה בשמיטה.

לדעת ר' עקיבא, פסוק זה מתייחס לאיסור חרישה בתוספת שביעית, וכשם שיש איסור חריש כבר בשנה בשישית, כל שכן שאיסור זה כולל גם את החריש בשביעית. לדעת ר' ישמעאל, פסוק זה מתייחס לאיסורי שבת, וללמדנו שקציר מצווה כקציר העומר מותר אף בשבת. מכל מקום אף לדעת ר' ישמעאל החרישה אסורה בשביעית מכוח הלכה למשה מסיני. ורבן גמליאל ובית דינו פסקו כר' ישמעאל ולכן התירו איסור תוספת שביעית בזמן הזה, הואיל שהלכה למשה מסיני היא שרק בזמן המקדש קיים יש דין תוספת שביעית ולא בזמן הזה.

במקורות נוספים, בגמ' במועד קטן (ב ע"ב) וראשונים משתמע שהלכה פשוטה היא, שהחרישה אסורה בשביעית

הגמרא במועד קטן (דף ב ע"ב) דנה בדין השקיה בשביעית ויוצאת מנקודת הנחה שהחרישה אסורה בשביעית: "זריעה וחרישה בשביעית מי שרי?", ורש"י שם מביא כמקור לאיסור חרישה את הפסוק "בחריש ובקציר תשבות". ובספר קרן אורה ביאר בסוגיה, שלכולי עלמא ואפילו לדעת רבא הסובר 'אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא', החרישה אסורה מן התורה.

הר"ש במסכת שביעית (פרק ב משנה ב ד"ה מעדרין) נקט גם כן שהחרישה אסורה מן התורה, ונראה מלשונו שמכוח הלכה למשה מסיני. הריטב"א העמיד את הגמרא במועד קטן על פי שתי האפשרויות, כר' עקיבא מלשון הפסוק "ובחריש ובקציר תשבות" או כר' ישמעאל מכוח הלכה למשה מסיני.

מקור נוסף לאיסור חרישה נמצא בפירוש רש"י והרמב"ן על התורה בביאור הפסוק בספר שמות "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה.

הסבר מחודש נמצא בפירוש הריב"מ"ץ למשנה (שביעית פרק א משנה ד), שאף ר' ישמעאל מעמיד את הפסוק "בחריש ובקציר תשבות" לעניין שביעית. ללמדנו שמצוות קציר העומר בשמיטה מותרת (ולא לעניין היתר קציר העומר בשבת). וממילא נלמד שהחרישה כלולה באיסור עשה של שביטה בשביעית.

מחלוקת בגמרא מועד קטן (ג ע"א) אם החרישה כלולה גם באיסורי לאווים שהוזכרו באיסורי מלאכה בשמיטה מדין כלל פרט וכלל.

בגמרא במועד קטן (ג ע"א) מובאת מחלוקת אמוראים: "החורש בשביעית, רבי יוחנן ורבי אלעזר. חד אמר: לוקה, וחד אמר: אינו לוקה". הסוברים שלוקין על חרישה לומדים את הדבר מכוח כלל ופרט

וכלל, והסובר שאין לוקין סבר כרבא דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרינא - לא מיחייב. החרישה לא הוזכרה בין ארבעת הלאוים המפורשים ולכן החורש אינו לוקה.

דעת ר' יוסי בירושלמי היא שחרישה בשביעית אין בה איסור לאו ולא איסור עשה, אלא רק איסור מדרבנן.

הירושלמי (כלאים פרק ח הלכה א) מזכיר מחלוקת ר' אליעזר ור' יוחנן, ומוסיף דעת ר' יוסי המנוגדת לכל הנאמר עד כה, שחרישה בשביעית אין בה איסור לאו ולא איסור עשה, אלא רק איסור מדרבנן.

כיצד פסק הרמב"ם, האם חרישה אסורה מדאורייתא או מדרבנן?

הרמב"ם פסק כרבן גמליאל ובית דינו שתוספת שביעית היא מכוח הלכה למשה מסיני, וכן פסק כר' ישמעאל שמהפסוק "בחריש ובקציר תשבות" למדנו שקציר העומר דוחה שבת "מצותו להקצר בלילה בליל ששה עשר, בין בחול בין בשבת".

אך בתחילת הלכות שמיטה ויובל הזכיר הרמב"ם את הפסוק "בחריש ובקציר תשבות" גם כמקור לאיסורי עבודות הארץ בשמיטה, משמע שהחרישה בשביעית אסורה מן התורה. כיצד מתיישב הדבר עם פסיקתו כדעת ר' ישמעאל? המהר"י קורקוס ביאר שאף לדעת ר' ישמעאל החרישה כלולה באיסור עשה של "ושבתה הארץ שבת לה" (לכן הסמיך הרמב"ם פסוק שנזכרת בו החרישה בפירוש לפסוק "ושבתה הארץ"). או שאף ר' ישמעאל מסכים שהביטוי "בחריש" מתייחס לשנת השמיטה ולכולי עלמא החרישה אסורה בשביעית, וחלקו רק בביאור הביטוי "ובקציר" בלבד.

סתירה בדברי הרמב"ם, לפי מה שהתבאר בהלכה א פסק שחרישה בשביעית אסורה מן התורה, אך בהלכות ד-ה נקט במפורש שהחרישה אסורה רק מדרבנן. כיצד יתיישבו דברי הרמב"ם?

הרדב"ז ומהר"י קורקוס מבחינים בין שניים ואפילו שלושה מיני חרישה.

- א. חרישה לתקן את הקרקע שלא תיפסד - לא נאסרה מן התורה כלל ואסורה מדרבנן בלבד.
- ב. חרישה לחפות את הזרעים - זו זריעה ממש שחייב עליה בשמיטה בעשה "בחריש ובקציר תשבות" ובלאו של "לא תזרע" (והוסיף המהר"י קורקוס אף חרישה כדי לזרוע לאחר מכן אסורה מן התורה).
- ג. חרישה לגדל האילנות הקיימים - הרי זו חרישה האסורה מהתורה.

פאת השולחן (שביעית פ"כ אות א) מעמיד את דעת הרמב"ם כדעת ר' יוסי בירושלמי, שכל מיני החרישה אינם אסורים מן התורה אלא רק מדרבנן.

שער המלך, הנודע ביהודה, מנחת חינוך, וכן החזון איש ודרך אמונה, העמידו את דברי הרמב"ם שחרישה אסורה מדאורייתא באיסור עשה, והואיל ואין עליה לאו מן התורה, חיוב המלקות הוא מדרבנן. החזון איש, שנקט שכל חרישה שהיא אסורה מן התורה באיסור עשה, מצא צדדים אחרים להתיר את החרישה במושבות שנאלצו לחרוש לצורך קיומם, וזאת בכך שהחרישה לא תועיל לזריעה ושתתחיל בקרקע שאינה מיועדת לזריעה (והמשך החרישה אוטומטי), ושהחרישה לא תהיה עמוקה.

הראי"ה קוק הסתפק בדעת הרמב"ם אם החרישה אסורה מן התורה או מדרבנן, ופסק שמלכתחילה יש להשוות איסור חרישה לאיסור זריעה ולא התיר לחרוש על ידי ישראל אפילו לאחר היתר המכירה, אך בשעת הדחק יש להסתמך על דעת פאת השולחן שהחרישה אסורה רק מדרבנן ולהתיר לחרוש לאחר היתר מכירה.

מקורות לשיעור 5

איסור חרישה בשביעית

האם גם מלאכת החרישה אסורה מן התורה?

מלאכת החרישה לא הוזכרה בפרשת בהר בין ארבע המלאכות האסורות בשמיטה, אך הוזכרה בספר שמות: 'בחריש ובקציר תשבות'. נחלקו התנאים אם פסוק זה עוסק באיסורי מלאכה בשבת או באיסורי מלאכה בשמיטה.

שמות פרק לד, כא

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחַרְיִשׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת.

משנה מסכת שביעית פרק א

משנה א

עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי ובית הלל אומרים עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו.

משנה ד

...שנאמר (שמות לד) בחריש ובקציר תשבות אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית אלא חריש של ערב שביעית שהוא נכנס בשביעית וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר.

גמרא מועד קטן דף ג ע"ב - ד ע"א

ואמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום...

רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דבית שמאי ובית הלל? והא תנן: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמניין! אשתומם כשעה חדה, אמר ליה: אימור כך התנו ביניהן: כל הרוצה לבטל – יבוא ויבטל. – דידהו היא? הלכה למשה מסיני היא! דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים – הלכה למשה מסיני. ...

והני הלכתא נינהו? קראי נינהו. דתנן: בחריש ובקציר תשבות, רבי עקיבא אומר: אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית – שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר, אלא חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית, וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית. רבי ישמעאל אומר: מה חריש רשות – אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהיא מצוה... אלא: הלכתא לרבי ישמעאל, קראי לרבי עקיבא... אמר רב אשי: רבן גמליאל ובית דינו סברי לה כרבי ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה, וכי גמירי הלכתא – בזמן שבית המקדש קיים, דומיא דניסוך המים. אבל בזמן שאין בית המקדש קיים – לא.

רש"י מסכת מועד קטן דף ג ע"ב

עשר נטיעות – המפוזרות בתוך בית סאה, שהוא חמישים על חמישים – חורשין כל השדה שלה בשבילן בערב שביעית עד ראש השנה, ואמרי: הני, הואיל וילדות הן – איכא פסידא יתירא, לכך חורשין עד ראש השנה, אבל זקינה – אין חורשין עד ראש השנה, אלמא: דהלכה למשה מסיני הן.

רש"י מסכת מועד קטן דף ד עמוד א

מה חריש רשות - בכל מקום.

קציר העומר - מותר לקצור בשבת.

שהיא של מצוה - אף על פי שמצא קצור - קוצר, דבעינן קצירה לשמה, אבל אם מצא חרוש - אינו חורש.

נמצאנו למדים לדעת ר' עקיבא (ת"ק) איסור חרישה בשביעית נלמד מן הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות'. פסוק זה מתייחס לאיסור תוספת שביעית, אסורה החרישה כבר מסוף שנה שישית הואיל והיא מיוצרת לזריעת שביעית, וכן אסורה קצירת גידולי שביעית גם בשנה השמינית. וכסם שיש איסור חריש בשישית, כל שכן איסור זה כולל גם את החריש בשביעית. לדעת ר' ישאאל הפסוק מתייחס לאיסורי שבת, ומפסוק זה נלמד שרק קציר רשות כחרישה אסור בשבת, אך קציר מצווה כקציר העומר מותר אף בשבת. לדעת ר' ישאאל החרישה אסורה בשביעית מכוח הלכה למשה מסיני. ורקן אמריאל ובית דינו פסקו כר' ישאאל ולכן התירו איסור תוספת שביעית בזמן הזה, הואיל והלכה למשה מסיני היא שרק בזמן המקדש קיים ישנו דין תוספת שביעית ולא בזמן הזה.

מקורות נוספים, באמרא מועד קטן (ב ע"ב) ובראשונים, משתמע שהלכה פשוטה היא שהחרישה אסורה בשביעית.

גמרא מועד קטן דף ב ע"ב - ג ע"א

תנן: משקין בית השלחין במועד ובשביעית. בשלמא מועד משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן. אלא שביעית, בין למאן דאמר משום זורע, ובין למאן דאמר משום חורש - זריעה וחרישה בשביעית מי שרי? - אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא... רבא אמר: אפילו תימא רבנן, אבות אסור רחמנא, תולדות לא אסור רחמנא, דכתיב ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע וגו'. מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימרא: דאהני תולדות - מיחייב, אאחרנייתא - לא מיחייב.

באמרא מועד קטן דף ב ע"ב דנה בדיון הפקיה בשביעית ויוצאת מנקודת הנחה שהחרישה אסורה בשביעית: 'זריעה וחרישה בשביעית מי שרי?'

רש"י מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

חרישה בשביעית מי שרי - הא נפקא מבחריש ובקציר תשבות דאמרינן: אם אינו ענין לשבת שאינו צריך, שהרי כבר נאמר כל מלאכה - תנהו ענין לשביעית.

רש"י מביא כמקור לאיסור חרישה את הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות', מכאן שהעמיד את כל הסוגיה על פי דעת ר' עקיבא, והן אביי והן רבא בתירוץיהם לא שללו העמדה זו.

רש"י מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

תולדות – כגון משקה זרעים שלא היה במשכן – לא אסר רחמנא.

קרן אורה מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

אבל מ"מ מה שהביא רש"י ז"ל לקרא דבחריש ובקציר אתי שפיר, דהכי משמע לישנא דרבא, אפילו תימא רבנן, אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא, משמע מזה דמודה דחרישה עצמה שהיא אב אסר רחמנא, אלא תולדה דחרישה לא אסר כגון משקה מים לרבה לא אסר רחמנא, ומנא ליה לרבא הא, כיון דלא דריש כלל ופרט, אלא על כרחין מקרא דבחריש ובקציר, ולפי זה לרבא נהי דבכל הני תולדות לבד מד' מלאכות האמור בתורה ליכא אלא איסורא דרבנן מ"מ בחרישה עצמה מודה דאיכא איסור עשה מבחריש ובקציר.

ספר קרן אורה דייק שנמצאו למדים שלכופי עלמא החרישה אסורה מן התורה, ואפילו לדעת רבא, שנקט 'אבות אסר רחמנא, תולדות לא אסר רחמנא', מדויק בדברי רש"י שרבא מציט עאר תולדות כהשקיה שאין אסורות מן התורה, אך חרישה שהיא אב אסורה מן התורה שנאמר 'בחריש ובקציר תשבות'.

נמצאו למדים שסוגיית האמרא במועד קטן סוברת שהחרישה אסורה מן התורה ומקור לכך שנאמר 'בחריש ובקציר תשבות'. ואפילו רבא שנקט 'אבות אסר רחמנא, תולדות לא אסר רחמנא', מציט עאר תולדות כהשקיה שאין אסורות מן התורה, אך חרישה שהיא אב אסורה מן התורה, שנאמר 'בחריש ובקציר תשבות'.

ר"ש שביעית פרק ב משנה ב ד"ה מעדרין

אף על גב דחרישה דאורייתא היא והי' לו לאוסרה בתוספת שביעית שרי לה הכא ואפילו בזמן בית המקדש כיון שעושה [לצורך פירות שישית].

הר"ש גם כן נקט שהחרישה אסורה מן התורה ונראה מלשון שמכוח הלכה למשה מסיני.

חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

חרישה זריעה בשביעית מי שרי. פי' מדאורייתא ואפי' למ"ד החורש בשביעית אינו לוקה, מודה שאפי' בערב שביעית שלשים יום איכא איסור תורה או מהלכה או מקראי כדאיתא לקמן, וכ"ש בשביעית עצמה דאתי בק"ו.

הריטב"א העמיד את האמרא במועד קטן שהחרישה אסורה מדאורייתא על פי שתי האפשרויות או כר' עקיבא מלשון הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' אסר החרישה ערב שביעית ואם כן קל וחומר בשביעית עצמה, או כר' ישמעאל מכוח הלכה למשה מסיני שאסורה החרישה ערב שביעית ואם כן קל וחומר בשביעית.

משנה ראש השנה פ"א מ"א

ארבעה ראשי שנים הם... באחד בתשרי ראש השנה לשנים, ולשמיטין, וליובלות, לנטיעה, ולירקות.

רש"י שם

לשמיטין וליובלות – משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה.

תוספות סנהדרין דף כו עמוד א

ד"ה משרכו האנסין ומאי ננהו ארנונא

וא"ת ומשום ארנונא התירו לחרוש ולזרוע והוא איסורא מדאורייתא וי"ל דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן אי נמי י"ל דפקוח נפש הוא ששואל להם המלך מס ואין להם מה יפרענו ומתים בתפיסת המלך והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש.

תוספות עבודה זרה דף נ עמוד ב

ד"ה ומסקין אותן עז ראל השנה

דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הוו דאורייתא אבל שאר מלאכות אינן אלא מדרבנן.
כן נקטו רש"י בתחילת מסכת ר"ה, התוספות בסנהדרין והתוספות בעבודה זרה כהבנה פשוטה שהחרישה אסורה מן התורה ולא פירטו כיצד למדו זאת.

מקור נוסף לאיסור חרישה נמצא בפירוש רש"י ובפירוש הרמב"ם על התורה:

רמב"ן שמות פרק כג פסוק יא

(יא) תשמטנה ונטשתה – תשמטנה מעבודה, ונטשתה מאכילה אחר זמן הביעור. דבר אחר תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה, ונטשתה מלזבל ומלקשקש. לשון רש"י. ואיננו נכון, כי לא הוזהרנו מן התורה אלא על חרישה וזריעה, אבל המקשקש והמזבל, ואפילו מנכש ועודר וכוסח וכל שאר עבודות קרקע, אינו אסור מן התורה. וכך העלו בתחלת מסכת מועד קטן (ג, א) בפרק משקין דחרישה וזריעה אסר רחמנא אבל תולדות לא אסר רחמנא וכלהו מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. וכן הביעור אינו נלמד מן המקרא הזה.

הרי מקור נוסף לאיסור חרישה נמצא בפירוש רש"י על התורה בביאור הפסוק בספר שמות: 'והשיעית תשמטנה ונטשתה' - תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה, ונטשתה מלזבל ומלקשקש. ואף הרמב"ן לא חלק על רש"י אלא בעאר מלאכות שאינן אסורות מן התורה, אך לענין חרישה הסכים עמו.

הסבר מחודש נמצא בפירוש הריב"ש לנשנה:

פירוש הריב"ש למשנה שביעית פרק א משנה ד

ר' ישמעאל אומ' בשנת שביעית הכת' מדבר, ואיצט' לומ' לך מה חרישה רשות, פי' אם רצה חורש ואם לאו אינו חורש, מאותו תשבות, אף קציר, מאותו קציר תשבות, מקציר דרשות, יצא קציר העומר שהוא חובה וקוצרו אתה בשביעית.

להסבר הריב"ש אף ר' ישמעאל מצמיד את הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' לעניין שביעית. ולעמודנו נצוות קציר העומר כשיטה מותרת (ולא לעניין היתר קציר העומר בשבת).

'מה חרישה רשות, פי' אם רצה חורש ואם לאו אינו חורש, מאותו תשבות, אף קציר, מאותו קציר תשבות, מקציר דרשות, יצא קציר העומר שהוא חובה וקוצרו אתה בשביעית'. מכל מקום מתוך לימוד זה למדנו שהחרישה כלולה באיסור עשה של שביעית בשביעית.

נמצאו למדים מהראשונים שהחרישה אסורה מן התורה. יש שלמדו זאת מהפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' כשיטת ר' עקיבא ויש שביארו כן אפילו לשיטת ר' ישמעאל. ויש שלמדו מן הפסוק 'תשבותנו ונטעתה' ויש שלמדו זאת מכוח הלכה למשה מסיני.

מחלוקת בגמרא מועד קטן (ג ע"א) אם החרישה כלולה גם באיסורי לאווים שהוזכרו באיסורי מלאכה בשמיטה מדין כלל ופרט וכלל.

בגמ' מועד קטן מוזכרת דעה שהחורש בשמיטה אף עובר בלאו וחייב מלקות.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

איתמר, החורש בשביעית, רבי יוחנן ורבי אלעזר. **חד אמר: לוקה, וחד אמר: אינו לוקה.** לימא בדרכי אבין אמר רבי אילעא קמיפלגי, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא: כל מקום שנאמר כלל בעשה, ופרט בלא תעשה - אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. מאן דאמר לוקה - לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא, ומאן דאמר אינו לוקה - אית ליה דרבי אבין! - לא, דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא. מאן דאמר לוקה - שפיר. ומאן דאמר אינו לוקה - אמר לך: מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרינא - לא מיחייב.

רש"י מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

כל מקום שנאמר כלל בעשה ופרט בלא תעשה - כגון הכא, דכתיב (ויקרא כה) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ - כלל היינו עשה, שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור - פרט, היינו לא תעשה.

אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל - ואף על גב דכתיב כלל בתריה, כגון הכא דכתיב בתריה (שבת) (מסורת הש"ס: [שנת]) שבתון, כלומר: אין לו דין דשאר כלל ופרט וכלל שכתובין כולו בעשה או בלאו, דאמר: כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, דמרבי כל מידי דדמי לפרט, אלא דיינינן

ליה בכלל ופרט, הואיל דנשתנה משאר כלל ופרט וכלל, אמרינן: אין בכלל אלא מה שבפרט, הני – אין, מידי אחרינא – לא. דכולי עלמא לית להו דרבין כו' מאן דאמר לוקה שפיר – כדאמר, דדרשינן בכלל ופרט וכלל.

אחרינא לא – להכי חורש אינו לוקה.

הגמרא הזכירה מחלוקת אמוראים: 'החורש בשביעית, רבי יוחנן ורבי אלעזר. חד אמר: לוקה, וחד אמר: אינו לוקה'. הסוברים שלוקין על חרישה למדו הדבר מכוח כלל ופרט וכלל והתבאר ברש"י שם 'ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ - כלל היינו עשה, שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור - פרט, שבתון - כלל'. והסובר שאין לוקין סבר כרבא דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרינא - לא מיחייב. החרישה לא הוזכרה בין ארבעת הלאווים המפורשים ולכן החורש אינו לוקה.

דעת ר' יוסי בירושלמי היא שחרישה בשביעית אין בה איסור לאו ולא איסור עשה, אלא רק איסור מדרבנן.

הירושלמי מזכיר מחלוקת ר' אליעזר ור' יוחנן בנוגע לאיסור לאו וחייב מלקות שהובאו בבבלי, ומוסיף דעת ר' יוסי המנוגדת לכל הנאמר עד כה, שחרישה בשביעית אין בה איסור לאו ולא איסור עשה אלא רק איסור מדרבנן.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת כלאים פרק ח הלכה א

דרבי לעזר אמר לוקין על החרישה בשביעית. רבי יוחנן אמר אין לוקין על החרישה בשביעית... ורבי יוסה אמר אפילו עשה אין בו. ליידיא מילה כתיב [ויקרא כה, ב] ושבתה הארץ שבת לה' לענין לא תעשה שבו.

מכל האמור לעיל נמצאנו למדים שחרישה אסורה מן התורה לדעת ר' עקיבא באיסור עשה של זבחי וזבחי ובקציר תשבות, לדעת ר' ישמעאל מכוח 'הלכה למשה מסיני'. ישנה מחלוקת אם חרישה כאלוה באיסור הלוא וחייב מלקות, לדעת ר' אליעזר חייב מלקות ולדעת ר' יוחנן אין חייב מלקות. בירושלמי נוספה דעת ר' יוסי שחרישה בשביעית אין בה לאו ולא איסור עשה אלא רק איסור דרבנן.

כיצד פסק הרמב"ם, האם חרישה אסורה מדאורייתא או מדרבנן?

במחלוקת ר' עקיבא ור' ישמעאל פסק הרמב"ם כרבן גמליאל ובית דינו שתוספת שביעית היא מכוח הלכה למשה מסיני, וכן פסק כר' ישמעאל שקציר העומר דוחה שבת.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ג הלכה א

עבודת הארץ בשנה ששית שלשים יום סמוך לשביעית אסורה הלכה למשה מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית, ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא שנאסר מפני השמועה, וגזרו חכמים שלא יהיו חורשים שדה האילן ערב שביעית בזמן המקדש אלא עד העצרת, ושדה הלבן עד הפסח, ובזמן שאין מקדש מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה כדין תורה.

רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה ו

מצותו להקצר בלילה בליל ששה עשר, בין בחול בין בשבת.

מתחילת הלכות שמיטה הזכיר הרמב"ם את הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' כחוקר לאיסורי עבודות הארץ בשמיטה. אמר שהחריש אסורה מן התורה כדעת ר' עקיבא. כיצד מתייחס הדבר עם פסיקתו כדעת ר' ישמעאל?

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושביתה הארץ שבת ליי' ונאמר בחריש ובקציר תשבות, וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

מהר"י קורקוס מיישב את הקושיה:

מהר"י קורקוס פ"א ה"א

ומכאן נראה לי לומר שדעת רבינו הוא כדעת הר"ש (פ"ב מ"ב) שכתב דחרישה בשביעית אסורה מן התורה. ואף על גב דממעטינן שאר אבות, חרישה לא ממעטינן לה. וכן נראה ממה שאמר ר' עקיבא אם לענין שביעית הרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכ"ו, משמע דפשיטא ליה דחרישה בשביעית אסורה ליה מן התורה, ועד כאן לא פליג רבי ישמעאל אלא בשני פרקים ראשונים שסובר דלאו דאורייתא ניהו אלא הלכתא אבל בשביעית גופה לא פליגי ומודה שהחרישה אסורה מן התורה. ונראה שהדבר מוכרח מעצמו דכיוון דאתאי הלכתא למיסר שלושים יום קודם בחרישה ודאי דבשביעית גופה אסורה החרישה מן התורה ובכלל ושביתה הארץ שבת לה' היא, דודאי לא אתאי הלכתא לאסור בתוספת מה שאפילו בשביעית עצמה אינו אסור אלא מדרבנן. ומעתה לכך כתב רבינו פסוק זה כאן להודיענו שאיסור חרישה בשביעית אסורה מן התורה והלכתא גלי לו דבכלל ושביתה הארץ היא והסמך אותה רבינו לפסוק זה שזכר בו חרישה בפירושו. ואפשר עוד דכ"ע מודו דמלת חריש לצורך חרישה בשביעית גופה הוא דאתא וכ"כ התוס' דלא מיתר לר' עקיבא אלא מילת בקציר, דאילו מילת בחריש אצטריך למיסר חרישה בשביעית מדאורייתא אלא דסבר ר' עקיבא כיוון

דבקציר אתא לתוספת בחריש נמי לתוספת. ולפי זה אפשר דגם ר' ישמעאל מודה דבחריש לאסור חרישה בשביעית הוא דאתא דבהא לא פליג כאשר כתבתי וייתורא דבקציר לחוד הוא דדריש ר' ישמעאל לקצירת העומר שדוחה שבת דכיוון דקציר מייתר סמכינן ליה לחריש כמדורש מה חריש רשות וכ"ו...

לדעת מהר"י קורקוס, הרמב"ם פסק שהחרישה אסורה מן התורה, ואף לדעת ר' ישמעאל שהפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' מתייחס להיתר קציר העומר בשבת, מכל מקום מודה שהחרישה אסורה בשביעית, שמכוח הלכה למשה מסיני למדנו שהחרישה כוללה באיסור עשה של 'ושבתה הארץ שבת לה' (לכן הסמיך הרמב"ם פסוק שנזכרת בו החרישה בפירוש, לפסוק 'ושבתה הארץ') אלא ר' ישמעאל מסכים שהביטוי 'בחריש' מתייחס לשנת השמיטה ורק הביטוי 'ובקציר' מתייחס להיתר קציר העומר בשבת.

סתירה בדברי הרמב"ם, לפי מה שהתבאר בהלכה א פסק הרמב"ם שחרישה בשביעית אסורה מן התורה, אך בהלכות ד-ה נקט במפורש שהחרישה אסורה רק מדרבנן. כיצד יתיישבו דברי הרמב"ם?

כפי שהתבאר לעיל, הרמב"ם בהלכה א הזכיר את הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' שמע שפסק שהחרישה אסורה מן התורה. אך בהלכות ד-ה-י פסק הרמב"ם שהחורש אינו עובר על איסור תורה אלא עובר על איסור דרבנן ומלקין אותו מכת מרדות.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א

הלכה ב

אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה, ואחד הכרם ואחד שאר האילנות.

הלכה ג

וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרטן הכתוב לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד הוא חייב ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותן מכת מרדות.

הלכה ד

כיצד החופר או החורש לצורך הקרקע או המסקל או המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריך או המרכיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותן מכת מרדות מדבריהן.

הלכה י

ומפני מה התיירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו.

הרדב"ז ומהר"י קורקוס מבחינים בשני מיני חרישה ואפילו בשלושה, חלקם אסורים מן התורה וחלקם אסורים מדרבנן.

שו"ת רדב"ז חלק ה ללשונות הרמב"ם סימן קצו (אלף תקס)

שאלת ממני אודיעך דעתי במה שכתב הרמב"ם ז"ל פרק א' מהל' שמיטה ויובל וז"ל מ"ע לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת ליי בחריש ובקציר תשבות ע"כ. משמע דאיכא מצות עשה מיהת בחרישה בשביעית והוא ז"ל כתב באותו פרק אין אסור מן התורה אלא אותם שני אבות ושתי תולדות היינו זריעה ותולדתה שהיא זמירה קצירה ותולדתה שהיא בצירה:

תשובה הנכון בדברי הרב ז"ל דשלשה מיני חרישה יש חרישה לתקן את הקרקע לא נאסרה מן התורה כלל וזו היא שכתב הרב ז"ל באותו פרק כיצד החורש או החופר לצורך הקרקע וכו' ב' חרישה לחפות את הזרעים וזו זריעה ממש היא והשתא נימא דזריעה וקצירה תרווייהו כתיב בעשה ולא תעשה שנאמר בחריש ובקציר תשבות והיינו עשה ובלא תעשה שנאמר שדך לא תזרע את ספיח קצירך לא תקצור. עוד יש חרישה שלישית שהיא לגדל האילנות שהיא בכלל זריעה כמו שהזמירה היא תולדה דזריעה שהיא לגדל האילן ולהצמיחו כן החרישה לצורך האילנות הוי בכלל זריעה שע"י חרישה זו גדל האילן כמו שע"י חרישה מגדל הזרע והוי בכלל זריעה נמצאת למד דחרישת האילנות בשביעית אסורה מן התורה ולכן דקדק הרב ז"ל בלשונו החופר או החורש לצורך הקרקע דוקא לצורך הקרקע הוי איסורו מדרבנן אבל לצורך הזרעים או לצורך האילנות הוי איסורו מן התורה... נמצאת למד בזמן שבית המקדש קיים כל עבודה שהיא לצורך הזרעים או האילנות אסורה בתוספת שביעית וכל שכן בשביעית עצמה שיש בה לאו ועשה חוץ מעשר נטיעות שחורשין כל בית סאה בשבילן עד ערב שביעית אבל שאר אילנות כל צורכן מותר בתוספת שביעית ולא בשביעית אבל לחרוש את הקרקע לצורך הקרקע ואין בו אילנות כלל אין איסור מן התורה ולא מהלכה לא בשביעית ולא בתוספת שביעית אלא מדרבנן אסרו אותה ואפי' בתוספת שביעית. ובזמן שאין ב"ה קיים הכל מותר עד ערב שביעית אבל בשביעית עצמה אסור חוץ מחרישה לצורך הקרקע ועובר עליה על שני מיני החרישות שזכרנו בלאו ועשה אבל חרישה לצורך הקרקע אינה אסורה אלא מדרבנן.

מהר"י קורקוס פ"א ה"ד

ביאור דברי רבינו דשני מיני חרישות הם החורש לצורך האילנות כדי שיגדלו וכאשר יתבאר זו היא חרישה שאסורה מן התורה כאשר נתבאר, אבל חרישה שאינה לצורך האילנות אלא לצורך הקרקע פ' שלא יפסד ויתקלקל הקרקע אינה אסורה מן התורה והרי היא כחופר בעלמא או מסקל שאינם אסורות מן התורה.

ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק ג הלכה ט

ואעפ"י שהחרישה אסורה מן התורה בשביעית והיה לנו לאוסרה בתוספת שאני הכא שעושה לצורך הפרי דהיינו פירות ששית וכן בית השלחין פירשו שיש בה ירק אבל כשעושה לצורך האילן עצמו זו היא חרישה שאסורה בתוספת שביעית כן כתב רבינו שמשון והרא"ש וכבר כתבתי שהחרישה זו אסורה מן התורה בשביעית והיא חרישת שדה האילן שנאסרה בתוספת מהלכה גם לחרוש הקרקע כדי לזרוע אסור מן התורה בשביעית והיא חרישת שדה לבן שנאסר בה התוספת מהלכה אבל חרישה שהיא לצורך הקרקע דהיינו שלא יפסד ויתקלקל הקרקע כשעומד בלא חרישה אי נמי ליפותו

ולהשביחו א"נ לצורך פירות ששית שנשארו באילן כדברי רבינו שמשון והרא"ש שכתבתי חרישה זו מותרת מן התורה אפילו בשביעית כמבואר בתחלת פ"א ומדברי רבינו נראה שחרישה שחורש כדי שלא יתקלקל הקרקע היא שהתיר רבינו כאן בבית השלחין עד ר"ה כי רבינו לא ביאר דמיירי כשייש בה ירק...

נמצאנו למדים שישנם שלושה מיני חרישה:

- א. חרישה **לתקן את הקרקע שלא יפסד הקרקע, לא נאסרה מן התורה כלל** ואסורה מדרבנן בלבד.
- ב. חרישה **לחפות את הזרעים וזו זריעה ממש היא** שחייב בשמיטה בעשה 'בחריש ובקציר תשבות' ובלאו של 'לא תזרע' (והוסיף המהר"י קורקוס וכן חרישה כדי לזרוע לאחר מכן ונראה שחרישה זו דף שאין לטו של לט תזרע אך עובר על עשה ושבתה הארץ).
- ג. חרישה **לגדל האילנות הקיימים** הרי זו חרישה האסורה מהתורה.

פאת השולחן (שביעית פ"כ אות א) מצמיד דעת הרמב"ם כדעת ר' יוסי בירושלמי שכל מיני חרישה אינם אסורים מן התורה אלא רק מדרבנן.

פאת השולחן שביעית פ"כ אות א

ונ"ל דרבינו פוסק דאינו עובר אפילו בעשה על חרישה ומקורו ברוך מירושלמי ריש פ"ח דכלאים פלוגתא דר' יוסי ור"א ושם כתב ר' יוסי אומר אין לוקין ור"א לוקין ומסיק ור' יוסי אומר אפילו עשה אין בו ליידיה מילה כתב ושבתה הארץ לה' לעניין לא תעשה שבו ר"ל דגלי קרא דאינו עובר אעשה אלא על זמירה ובצירה דווקא....דהכי קאמר ושבתה הארץ וכ"ו שדך לא תזרע וכרמך וכ"ן דאין העשה אלא בדבר המפורש בלא תעשה אבל לא על חרישה. ולכן נקט רבינו תחילה קרא ושבתה הארץ דהוא עבודת הארץ ואח"כ קרא דבחריש ובקציר דס"ל לרבינו דר' ישמעאל ס"ל ג"כ דקרא דבחריש וכ"ו איירי בשביעית וקמ"ל דמותר לקצור העומר בשביעית הגם דקצירה בשביעית בעשה ולא תעשה, דרש דלא כתבה תורה בחריש אלא לדמויי ליה לקציר, כמו דחריש רשות הינו דאין שום חריש מצוה דמצא חרוש אינו חורש ה"נ קציר דקרא מיירי בכה"ג דהוא רשות אבל קציר דמצווה הינו דקצירת העומר דאם מצא קצור קוצר דחי שביעית...

עזר האטך, הנודע ביהודה, מנחת חינוך וכן החפזן איש ודרך אמונה, הצמידו דברי הרמב"ם שחרישה אסורה מצאורייתא באיסור עשה, והואיל ואין עליה ללא מן התורה, חיוב המלקות הוא מדרבנן.

שער המלך הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

הנה מבואר מדברי רבינו דאע"ג דקי"ל דחורש בשביעית אינו לוקה היינו דוקא לענין מלקות אבל עובר הוא בעשה שהרי כתיב ושבתה הארץ וכתוב בחריש ובקציר תשבות ואפילו לר"י דדריש ליה לענין שבת ולומר מה חריש רשות כו' מ"מ שביתת הארץ מחרישה משתמע נמי.

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אורח חיים סימן לא

והרמב"ם פסק החורש בשביעית אינו לוקה כמבואר בריש הל' שמיטה וכו' הכ"מ שם הל' א' שטעמו משום דבירושלמי סיימו דר' יוחנן סובר אינו לוקה ופסק כר"י. וא"כ לר' יוחנן תולדה דחורש אסור עכ"פ בעשה מן התורה.

מנחת חינוך פרשת בהר מצוה שכו

וכבר כתבתי לעיל מצוה קי"ב דחרישה בשביעית אין עוברים בל"ת רק בעשה ושבתה זז"ש בחריש כו'.

חזון איש סימן יז אות א

חרישה אסורה מהתורה בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבה... אבל אין לוקין עליה שאין כאן לאו.

חזון איש סימן יח אות ג

והעיקר דחרישה מהתורה לכו"ע... ומה שדקדקו בלשון הרמב"ם פ"א הל"י שלא הזכיר חרישה, אין זה דקדוק, שאין זה עיקר מקומו, ולא בא אלא לשלול איסור שאר עבודות.

דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א ס"ק (ו)

ונאמר בחריש ובקציר תשבות. ואף על גב דקי"ל כמאן דמוקי האי קרא לענין שבת למילף מינה דקצירת העומר דוחה שבת ולא כמ"ד דמוקי לה בשביעית מ"מ לא חש רבנו להביא פסוק זה כיון שאין נ"מ להלכה ודחרישה אסורה מדאורייתא מהלכה למשה מסיני כדלקמן פ"ג ה"ה אלא שאין לוקין עליה שאין בה לאו.

דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ד ס"ק (כג)

או החורש. חרישה דאורייתא היא לפ"ד רבנו אלא שאין לוקין עליה כנ"ל סק"ו לפי שאין בה לאו.

דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה י ס"ק (פז)

שאין אסור מה"ת אלא אותן שני אבות ושני תולדות. לא בא לאפוקי חרישה שג"ז אסור מה"ת כנ"ל ה"א ולא בא לאפוקי אלא שאר תולדות.

הואיל והחזון איש נקט שכל חרישה שהיא אסורה מן התורה באיסור עשה, מצא צדדים אחרים להחריש חרישה לבני המושבות שחייבים זאת לצורך קיומם. וזאת בתנאי שהחרישה לא תועיל לכריעה, ושתתחיל בקרקע שאינה מיועדת לכריעה (והפך החרישה אוטומטי) ושהחרישה לא תהיה אנוקה.

תשובות וכתבים (חזון איש) סימן לג

תשובה בדין לחרוש בשביעית כדי שלא ינטשו מאדמתם השטחים הגובלים עם האינם יהודים ושכבר ניסו השכנים להשיג, ושהדבר מביא לידי פגישות מסוכנות, ושאפשר למנוע הדבר בחרישה לחד. ושהחרישה הזאת לא תועיל לזריעה במוצאי שביעית קרוב הדבר שמצב זה חשיב כאונס ארנונא.

עוד בדבר הנ"ל

אחרי שהמצב שבמניעת החרישה לעקור הקוצים יושללה האפשרות של הזריעה בשמינית ר"ל במוצאי שביעית, ואז יוכרחו לעזוב את המושבה כולה ויבואו עליה זרים ח"ו, והחרישה לא תועיל לזריעה כלום, שעל זמן הזריעה תוחזר השדה לאיתנה.

א. להוריד את יתדות המחרישה בקרקע שאינה עומדת לזריעה, וכן בסיבוב משורה לשורה לצאת חוץ ממקום השדה העומד לחרישה.

ב. להחזיק את יתדות המחרישה מזרם מעומק 29 סנטי"ם, ואם אי אפשר על כל פנים מזרם משיעור הרגיל של חרישה לזריעה ככל האפשר.

ג. כל החרישה לא תעשה בכח אדם, רק בכח האוטומטי של המכונה.

הרא"ה קוק הסתפק בדעת הראמ"ט ורק בשעת הדחק הסתאך על הדעה שהחרישה אסורה מדרבנן.

שבת הארץ פ"א הל' ב אות ב

וחרישה אף על פי שאין לוקין עליה יש אומרים שהיא אסורה מן התורה. ויש אומרים שאינה אסורה אלא מדברי סופרים, כמו שאר התולדות ואבות מלאכות, שחוץ מאלה הארבע המפורטות, שאינן אסורות כי אם מדרבנן.

שבת הארץ. קונטרס אחרון סי' ב

ובדוחק י"ל דחורשין לאו דווקא" וכונה היא שההלכה למושה מסיני שמוותרין לעשות מה שנדרש לקיומם עד ראש השנה, וחכמים שיערו שלקיומן של נטיעות ההלו מצרכת ג"כ חרישה לכל בית סאה שלהן, ע"כ ממילא כלול בכלל ההלכה, שחורשין כל בית סאה עד ר"ה, שמתוך שמוותרין במלאכות של תורה ממילא מותרין ג"כ במלאכות דרבנן.

... אבל כאן בחריש ובקציר תשבת הרי הוא מפורש בפסוק לענין שבת ולא לענין שביעית כלל ונראה דגם כאן אחז הרמב"ם ז"ל את דרכו להביא דרשה פשוטה ממשמעותיה דקרא, ומביא ראיה שכונת הכתוב ושבתה הארץ היא רק שביתה מעבודת הארץ ועבודת האילנות שהם ג"כ מחוברים לארץ ולא נאמר שהכונה היא שביתה גמורה מכל המלאכות כשביתה שבת ומה שכתוב ושבתה הארץ היינו שישבתו יושבי הארץ כמו וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף (בראשית מא, נז) וכיו"ב. ע"כ מביא רבנו ראיה ממקרא של בחריש ובקציר תשבת ששייך לשון שביתה גם ממלאכות מיוחדות ולפ"ז אין לנו הכרח להוציא את המקרא ממשמעותו ולומר שבכלל ושבתה הארץ היא שביתה כללית מהמלאכות כולן שהוא מתפרש יפה כפשוטו שהארץ תשבות כלומר שישבתו רק מעבודת הארץ אכן מה היא השביתה מעבודת הארץ זה אנו למדים ממה שפירשה תורה אח"כ דהיינו שתי אבות

ושתי תולדות אבל אם לא הי' אפשר לנו לומר לשון שביתה על מלאכות מיוחדות אז היה הכרח לומר דהמ"ע היא על שביתה כוללת ומה שכתוב אח"כ שדך לא תזרע היא רק לל"ת.

חרישה בשביעית במקום שברור הוא שאם לא יחרש יהי' איבוד גמור לאילנות באופן שלא יהי' ע"ז תיקון יש לומר שמוותרת היא לדעת הרמב"ם שכתב טעם היתר התולדות המנויות להיתר מפני שאם לא יהיו נעשות תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה והוא הדין גם בחרישה אלא די"ל שהרמב"ם התנה שם הטעם שהתולדות כולן חוץ מהשתים המפורשות אינן כ"א מדרבנן א"כ הדבר תלוי במחלוקת אם איסור חרישה הוא דאורייתא או דרבנן ואולי י"ל שראוי לסמוך בשעה"ד אמ"ד שהוא רק דרבנן וא"כ תהיה מותרת במקום שיש איבוד כל הנטיעות כגון בשנים הראשונות אחר נטיעתן שע"פ תכונת הארץ ודרכי גידולי האילנות בזמננו יאבדו כולן אם לא יחרשו ... אם כן אם לפי המצב יאבד האילן לגמרי ואפי' אם רק יגרע מערכו וירד משוויו במניעת החרישה י"ל שהיא מותרת.

שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן סז

הנה מזה שאומרים בשמי, שהתרת לעשות אחר המכירה את כל המלאכות ע"י ישראל, זהו ללא אמת ונגד המפורסם, שהרי בארתי במכתב הנספח להרשאה מפורש, שארבעת המלאכות האסורות מן התורה יעשו ע"י נכרים, ולא יצאה מן הכלל, להיות נזקקת לש"ח (לשטר חוב? שטר זה?), רק חרישה. ותל"י עד כה לא התרתי גם חרישה ע"י ישראל בשום מקום, והנני משתדל לחזק את ידם שתעשה ע"י נכרי, שלא תהי' יד ישראל נוגעת גם אחר המכירה בשום איסור תורה, ונמצא שאנו מקיימים מצוות השביעית מן התורה, שזהו דבר גדול מאד. אמנם כאשר נשאלתי ע"ד מצב הפועלים, אמרתי: כאשר נראה, שבאמת הסבת ארבעת המלאכות הללו לידי נכרים במשך השביעית גורמת הריסה למצבם, אז נעשה איזו עצה על איזו מהמלאכות בע"ה, שלא יהי' בהם איסור תורה. אבל עד כה עוד לא נתברר לי, שיש בזה הריסה כ"כ, כי בלאו הכי לוקחים הנכרים חלק גדול בעבודה, ולא יגרע כח פועלי ישראל אם בשנת השביעית יתנו להם את המלאכות, שהן מעיקר הדין מותרות מן התורה, ולידי הנכרים העובדים תמיד יתנו את המלאכות שהן אסורות מן התורה.

קטיף שביעית פרק א: חרישה ותולדותיה

- ב. לגבי חרישה נחלקו הפוסקים אם נאסרה מן התורה או מדרבנן.
- ג. פליחה עמוקה המטייבת את הקרקע או מכינה אותה לזריעה היא חרישה בוודאות. בעיבודי קרקע אחרים יש ספק אם הם מוגדרים כחרישה.
- ד. פעולות המשביחות את הקרקע או מכשירות אותה לזריעה (סיקול זיבול וכדומה) – אסורות מדרבנן, מפני שהן תולדות חרישה.

בשבת הארץ הסתפק הרא"ה קוק בדעת הראמ"ם אם החרישה אסורה מן התורה או מדרבנן והזכיר שתי הדעות ובשו"ת משפט כהן פסק שמלכתחילה יש להשוות איסור חרישה לאיסור זריעה ולא התיר לחרוש אפילו לאחר היתר המכירה ע"י ישראל, אך בקונטרס אחרון ביאר שאכן בשעת הדחק יש להסתמך על דעת פאת השולחן שהחרישה אסורה רק מדרבנן ולהתיר לחרוש בשמיטה לאחר היתר מכירה.

סיכום השיטות בדעת הרמב"ם:

- לדעת הרדב"ז ומהר"י קורקוס יש להבחין בין חרישה לצורך זריעה או חרישה לתועלת האילנות האסורה מן התורה ובין חרישה לתועלת הקרקע האסורה מדרבנן.
- דעת פאת השולחן היא שכל מיני החרישה אינם אסורים מן התורה אלא רק מדרבנן.
- דעת שער המלך, הנודע ביהודה, מנחת חינוך, וכן החזון איש ודרך אמונה, היא שהחרישה אסורה מדאורייתא באיסור עשה, והואיל ואין עליה לאו מן התורה, חיוב המלקות הוא מדרבנן.
- דעת הראי"ה קוק היא שמלכתחילה יש להשוות איסור חרישה לאיסור זריעה ולא התיר לחרוש אפילו לאחר היתר המכירה על ידי ישראל, בשעת הדחק יש להסתמך על דעת פאת השולחן שהחרישה אסורה רק מדרבנן ולהתיר לחרוש בשמיטה לאחר היתר מכירה.